

DE VRAAG VAN JOHANNES DE DOPER

VERTALING EN DUIDING VAN ὁ ἐρχόμενος IN LUCAS 7,18-23

INLEIDING

De zegswijze ὁ ἐρχόμενος komt in relatie tot Jezus verschillende keren voor in het Lucasevangelie (7,19.20; 13,35; 19,38; 21,27).¹ In dit hoofdstuk gaat de aandacht in het bijzonder uit naar de eerste keer, Lucas 7,18-23 waarin deze zegswijze onderdeel uitmaakt van de vraag van Johannes de Doper aan Jezus. Hoe moet de vraag vertaald worden? Is ὁ ἐρχόμενος een titel? Heeft het het karakter van een bijvoegelijk naamwoord dat aangevuld moet worden of hebben we met een attributief participium van doen? Wat is de aanleiding van de vraag en wat is de reden om hem te stellen? Dat zijn de vragen die in dit hoofdstuk centraal staan.

De passage is al veel langer voorwerp van onderzoek, maar dan meer als onderzoek naar Q 7,18-23.² Dat onderzoek heeft mijns inziens meer kans van slagen, als er eerst grondig onderzoek is verricht naar Matteüs 11,2-6 en Lucas 7,18-23.

VERTALING VAN 7,19.20

Het eerste dat aandacht vraagt, is de vertaling van de vraag van Johannes de Doper (Luc. 7,19.20). Ik noteer in het Nederlandse taalgebied de volgende vertalingen:

- ‘Zijt Gij het die komen zou
of hebben we een ander te verwachten?’ (NBG’51)
- ‘Bent u degene die komen zou
of moeten we een ander verwachten?’ (NBV)
- ‘Bent u het die komen zou
of hebben we een ander te verwachten?’ (WV)
- ‘Bent u de man die komen zou
of is het een ander die we moeten verwachten?’ (GNB)
- ‘Zijt Gij “Hij die komt”
of verwachten wij een ander?’ (Hemelsoet/Monshouwer)

¹ In het spreken over Jezus als ὁ ἐρχόμενος wordt de laatste tekst, Lucas 21,27, meestal niet genoemd. Helemaal vreemd is dat niet, omdat het hier niet om Jezus’ eerste, maar om zijn tweede komst gaat, ook wel zijn ‘wederkomst’ genoemd.

² B.W. BACON, The Q Section on John the Baptist and the *Shemoneh Esreh*, *JBL* 45 (1926), 23-56; A. VÖGTLE, Wort und Wunder in urkirchlichen Glaubenswerbung (Mt 11,2-5/Lk 7,18-22), in: *Das Evangelium und die Evangelien: Beiträge zur Evangelienforschung*, Düsseldorf 1971, 219-242; P. HOFFMANN, *Studien zur Theologie der Logienquelle*, Münster 1972, 190-233; ; R.B. GARDNER, *Jesus’ Appraisal of John the Baptist*, Bamberg 1973, 77-109; R. CAMERON, “What Have You Come Out To See?” Characterization of John and Jesus in the Gospels, *Semeia* 49 (1990), 35-69; K. BACKHAUS, *Die “Jüngerkreise” des Täufers Johannes: Eine Studie zu den religionsgeschichtlichen Ursprüngen des Christentums* (PTS 19), Paderborn u.a. 1991, 116-135; D.A. CARSON, Matthew 11:19b/Luke 7:35: A Test Case for the Bearing of Q Christology on the Synoptic Problem, in: J.B. GREEN & M. TURNER, *Jesus of Nazareth: Lord and Christ: Essays on the Historical Jesus and New Testament Christology*, Grand Rapids 1994, 138-141; W. COTTER, “Yes, I Tell You, and More Than a Prophet”, in: J.S. KLOPPENBERG (ed.), *Conflict and Invention: Literary, Rhetorical and Social Studies on the Sayings Gospel Q*, Valley Forge 1995, 135-150; H.T. FLEDDERMANN, *Q: A Reconstruction and Commentary* (BiTS 1), Leuven 2005, 353-387; T. HIEKE, Q 7,22 – A Compendium of Isaian Eschatology, *ETL* 82/1 (2006), 175-188; P. HOFFMANN, Vom Freudenboten zu Feuertäufer: Johannes der Täufer und Jesus von Nazareth in Q 7, in: U. BUSSE e.a. (Hg.), *Erinnerung an Jesus: Kontinuität und Diskontinuität*. Fs. R. Hoppe (BBB 166), Bonn & Göttingen 2011, 87-106.

‘Ben jij de komende
of moeten wij een ander verwachten?’ (Oosterhuis/Van Heusden)
‘Bent u de messias die zou komen?’
Of moeten we wachten op iemand anders?’ (BGT)

De zin kent twee vertaalproblemen:³

Het *eerste* betreft de vraag hoe ὁ ἐρχόμενος in het eerste deel van de zin opgevat moet worden. Diverse vertalers én exegeten vatten ὁ ἐρχόμενος op als een gesubstantiveerd participium. Een aantal vertaalt dit deelwoord als ware het een titel: ‘de Komende’. Anderen verstaan het als ‘de komende’, met een kleine letter, met de suggestie dat het een bijvoeglijk naamwoord is dat nog om een nomen vraagt. Naar mijn idee gaat het hier om een attributief participium, te vertalen met ‘degene die zou komen’. Het moet als een werkwoord gezien worden dat in relatie staat tot het daarop volgende werkwoord ‘verwachten’(προσδοκάω).⁴

Ik kom bij het *tweede* probleem: de betekenis van het werkwoord προσδοκάω in het tweede deel van de zin. In Lucas 7,19.20 wordt dit verbum meestal vertaald met ‘verwachten’. In Lucas 1,21; 3,15; 8,40; 12,46 en Handelingen 10,24 heeft het verbum de wat concretere betekenis van ‘wachten op’. Aan deze laatste betekenis geef ik ook hier in 7,19.20 de voorkeur. Het brengt mij tot deze vertaling van 7,19.20: ‘Bent ú degene die komen zou of moeten we op een ander wachten?’ Het persoonlijk voornaamwoord σύ zorgt daarbij voor nadruk op ‘u’.

VERTALING VAN 7,18-23

- 18a En aan Johannes deden zijn leerlingen bericht over al deze dingen.
b En nadat hij twee van zijn leerlingen bij zich had geroepen,
19a stuurde Johannes [hen] tot de Heer,
b zeggend:
c ‘Bent ú degene die komen zou
d of moeten we op een ander wachten?’
20a Toen dan de mannen bij hem waren aangekomen,
b zeiden ze:
c ‘Johannes de Doper heeft ons tot u gezonden,
d zeggend:
e “Bent ú degene die komen zou
f of moeten wij op een ander wachten?”’
21a Op dat uur genas hij velen van ziekten en gesels en boze geesten
b en vele blinden begenadigde hij met zicht.
22a En ten antwoord zei hij hun:
b ‘Gaat, doet bericht aan Johannes wat u gezien en gehoord hebt:
c blinden krijgen zicht, lammen lopen rond, melaatsen worden gereinigd.
d en doven horen, doden ontwaken, armen worden van goed nieuws voorzien
23 Ook is gelukkig diegene indien hij geen aanstoot aan mij neemt.’

³ Daarnaast is er nog een tekstkritisch probleem. Een aantal handschriften, onder wie niet de minst onbelangrijke: de codex Sinaiticus en de codex Vaticanus, lezen in 7,19.20 ἕτερον in plaats van ἄλλον. Deze lectio (ἕτερον) lijkt een aanpassing te zijn aan Mat. 11,3 (zie ook F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas* (Lk 1,1-9,50) (EKK III/1), Zürich & Neukirchen-Vluyn 1989, 369 (n. 4).

⁴ De twee verba ‘komen’ ‘en wachten op’ komen vaker in elkaars buurt voor: Luc. 1,21 + 1,22; 3,15 + 3,16; 7,19.20; 12,46; Hand. 10,24 + 10,25.

STRUCTUUR VAN LUCAS 7,18-23

Voor een visie op de opbouw van een perikoop kunnen verschillende criteria gehanteerd worden. Wie hier de plaatsbepalingen als uitgangspunt neemt, komt tot een tweedeling: (1) zending van de leerlingen (vv. 18-19); (2) aankomst van de mannen (vv. 20-23). In vers 24a wordt het vertrek van de boden vermeld. Let op de variatie: leerlingen (v. 18b), mannen (v. 20a), boden (v. 24a). Wie de woordherhaling als uitgangspunt neemt, komt tot onderstaande vierdeling:

- A Het *berichten* van de leerlingen van Johannes over al deze dingen (v. 18a)
- B De zending met *de vraag van Johannes* (vv. 18b-19d)
- B' De aankomst met *de vraag van Johannes* (vv. 20-21)
- A' De opdracht aan de leerlingen om het geziene en gehoorde te *berichten*: (vv. 22-23)

AANLEIDING VAN DE VRAAG

Johannes de Doper en zijn leerlingen zijn voor de lezer geen onbekende personages, zeker Johannes niet.⁵ Aan het begin van het evangelie, in de ouverture, wordt hij steeds in parallelle met Jezus getekend (1,5-2,52).⁶ Van zijn openbare optreden heeft Lucas in hoofdstuk 3 verteld. Dit openbare optreden eindigde in de gevangenis (3,20). Daarna horen we niet meer van hem tot 7,18-23. Dat ook de profeet Johannes leerlingen heeft, vernam de lezer al eerder in 5,33, uit de mond van de farizeeën. Hier treden ze voor het eerst en het laatst als verhaalpersonages op.

Johannes' vraag: 'Bent ú degene die komen zou of moeten we op een ander wachten' vindt zijn aanleiding in hetgeen zijn leerlingen hem bericht hebben 'over al deze dingen'. De vraag doet zich voor of het gaat om:

(1) 'al deze dingen' van Lucas 7,11-17;

(2) de laatste twee gebeurtenissen: de genezing van de slaaf van de centurio in 7,1-10 en de dodenopwekking van de zoon van de weduwe in 7,11-17;

(3) alle wonderen die Jezus tot nu toe heeft gedaan?

Wij achten de gedachte weinig aannemelijk dat het bericht van de leerlingen alleen de dodenopwekking zou betreffen dan wel dat het zou slaan op de twee laatste wonderen. Veel aannemelijker is dat het gaat om alle wonderen die Jezus tot dan toe verricht heeft, verteld binnen 3,21-7,17. Waar de dodenopwekking bij de aanwezigen in Nain leidde tot een uitspraak over Jezus' identiteit (7,16): 'Een groot profeet is onder ons opgewekt' en 'God heeft naar zijn volk omgezien', is dat niet het geval bij Johannes naar aanleiding van *alle* wonderen. Deze wonderen leiden bij hem niet tot een zeker antwoord op zijn vraag. Een richting heeft hij al wel, maar nog geen zekerheid. Die zekerheid hoopt hij nu te verkrijgen door hem te vragen of zijn gedachte juist is.

'BENT Ú DEGENE DIE ZOU KOMEN ...' (7,19.20)

'Ο ἐρχόμενος wordt vaak als een bijvoeglijk naamwoord opgevat, waar nog een daarop volgend nomen bijhoort: 'Bent ú de komende (sc. profeet, messias of een andere heilsgestalte) of moeten we op een ander wachten?' Vandaar de vraag die veelvuldig in het onderzoek

⁵ Voor de plaats van Lucas 7,18-23 in de context verwijs ik naar N.A. RIEMERSMA, 'Bent u degene die zou komen?' *Over de vraag van Johannes de Doper in Lucas 7:18-23, Interpretatie 22/6* (2014), 15-18, spec. 15-16.

⁶ Zie N.A. RIEMERSMA, Profeet en koning in parallelle in Lucas 1-2, *Interpretatie 20/6* (2012), 37-39. Er is in Lucas 7 ook sprake van parallelle, als het erom gaat dat Jezus en Johannes allebei leerlingen hebben (7,11.18).

wordt gesteld: ‘Wie wordt er bedoeld met ὁ ἐρχόμενος?’ Anders gezegd, welk woord hoort er nog achter? De antwoorden die daarop gegeven worden, zijn zeer verschillend, hetgeen niet kan verbazen omdat er een groot aantal bijbelse gestalten gezien worden als ‘komende’: Elia (redivivus), de eindtijdprofeet (uit Mal. 3,1; 4,15), ‘de grote profeet’ de messias een redder/richter een eschatologische heilsgestalte de mensenzoon (uit Dan. 7,13), (een ‘agent van) JHWH.⁷

Vertaal je het begin van de vraag niet als ‘Bent ú de komende ...?’), maar als ‘Bent ú degene die komen zou ...?’ dan wordt duidelijk dat de kwestie in 7,19-20 niet zozeer is op welke gestalte hier bedoeld wordt, maar dat het gaat – zie ook de nadruk die door de prolepsis op het subject (σύ, ‘u’) ligt– om de vraag of de Heer (v. 19a) degene is die komen zou. Als dat namelijk niet zo is, dan moeten ‘wij’ naar een ander uitkijken.

‘HIJ DIE STERKER IS DAN IK KOMT .....’ (3,16)

Om de vraag van Johannes de Doper te kunnen verstaan moeten we terug naar 3,1-20. Johannes spreekt daar namelijk over iemand die komt en gebruikt hetzelfde verbum ‘komen’ (ἐρχόμεναι). Hij doet dat in antwoord op de overlegging van het volk, of hij (d.i. Johannes) misschien de gezalfde is (3,15): ‘Ik doop (ἐγὼ ... βαπτίζω) u met water, maar hij die sterker is dan ik komt (ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου), voor wie ik niet aanzienlijk genoeg ben om de riem van zijn schoenen los te maken, *hij* zal u dopen met heilige Geest en vuur’ (3,16). Ook het andere werkwoord uit de vraag: ‘wachten op’ (προσδοκάω) komt in deze passage voor, en wel direct voorafgaande aan het antwoord van Johannes in 3,15: ‘Terwijl het volk stond te wachten ...’ (προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ).

In de vraag van de leerlingen van Johannes (7,20) horen we nog een ander element uit 3,16 terugkeren, te weten het woord ‘dopen’ (βαπτίζω): ‘Johannes *de Doper* heeft ons tot gezonden.’ Wat opvalt, is dat, waar in 3,20 twee werkwoorden (ἐρχόμεναι en βαπτίζω) gebruikt worden, in 7,20 twee, dienovereenkomstige nomina voorkomen: ὁ ἐρχόμενος en ὁ βαπτιστής.

Johannes mag dan in 3,20 iemand die komt, die sterker is dan hij, aangekondigd hebben, nadien heeft hij nergens een concreet personage als zodanig aangewezen. Dat is ook niet bij Jezus’ doop gebeurd. Aan het beeld dat Johannes heeft van ‘hij die sterker is dan ik’, voldoet Jezus niet bij de doop: waar Johannes namelijk verwachtte dat ὁ ἰσχυρότερός μου zou dopen met de heilige Geest en vuur, daar wordt Jezus gedoopt temidden van het volk zonder dat Johannes hem herkent als degene over wie hij eerder sprak. Op basis van wat zijn leerlingen ‘over dit alles’ gerapporteerd hebben, legt hij nu (7,19.20) voor het eerst met iemand een verband, en wel met de ‘Heer (= Jezus), al gebeurt dat in vragende vorm. Je zou de vraag dan ook zo kunnen formuleren: ‘Bent u die gestalte die ik eerder aankondigde?’

Wat Johannes in 3,16-17 zegt, is het antwoord op de overlegging van het volk of hij misschien de gezalfde is (3,15). Johannes geeft op deze vraag geen direct antwoord, maar uit wat hij zegt, zal een lezer de conclusie trekken dat Johannes ontkent dat hij de messias is. Hij wijst op iemand anders die hij niet op dezelfde wijze aanduidt als het volk, dus met ‘gezalfde’, maar over wie hij spreekt als ‘hij die sterker is dan ik, voor wie ik niet aanzienlijk genoeg ben om de riem van zijn schoenen los te maken’ (vgl. 7,6). Ook in 7,19-20 spreekt Johannes niet expliciet over ‘de gezalfde’, maar sluit hij aan bij zijn eigen uitspraak (3,16). Johannes heeft hem niet bij de doop herkend, omdat er hele andere dingen gebeurden dan hij

⁷ Zie voor de namen bij de bijbehorende standpunten N.A. RIEMERSMA, *Aan de dode een wonder gedaan: Een exegetisch-hermeneutische studie naar de dodenopwekking in Lucas 7,11-17 in relatie tot 1 Koningen 17,17-24 en Vita Apollonii IV,45* (ACEBT Sup. Series 14), Bergambacht 2016, 127-129.

aangekondigd had: Jezus doopt niet met de heilige Geest, maar werd zelf met die Geest gedoopt. En zijn zalving – met heilige Geest – bij de doop (Lucas 3,21-22, vgl. 4,18; Hand. 10,38) bracht hem niet tot het inzicht dat deze dopeling de gezalfde is, net zomin als het volk dat tegelijkertijd met hem wordt gedoopt, dat deed. Dat volk dat eerder bij Johannes dacht met de gezalfde van doen te hebben.

REDEN VAN DE VRAAG

Wat nu is de reden van de vraag? De antwoorden die in het onderzoek op deze vraag zijn gegeven, zijn zeer divers:⁸

(1) Als Jezus degene is die komen zou, dan hoort daar blijkens zijn eigen uitspraak in de synagoge van Nazaret ook ‘de loslating van de gevangenen’ (4,19) bij. Johannes wil weten of deze hoop op loslating van de gevangenen door Jezus gerechtvaardigd is.⁹ Deze opvatting is minder waarschijnlijk, als bedacht wordt dat Lucas hier niet vermeldt – in tegenstelling tot Matteüs (11,2v.) – dat Johannes in de gevangenis zit.

(2) Johannes vindt dat Jezus te weinig progressie toont. Hij verlangt hem in een meer prominente en onmiskenbare positie. Het is dus ongeduld dat achter de vraag schuilgaat.¹⁰ Voor deze gedachte zijn geen tekstuele gegevens te vinden.

(3) Johannes stelt de vraag niet voor zichzelf, maar met het oog op zijn leerlingen, opdat zij overtuigd worden dat Jezus de door God gezonden verlosser van Israël is.¹¹ Ook voor deze interpretatie ontbreken tekstuele gegevens.

(4) Johannes heeft een ander beeld van ὁ ἐρχόμενος. De oordeelsrol, weggelegd voor ὁ ἐρχόμενος (3,17) ziet hij niet terug in het optreden van Jezus.¹² In de recente literatuur wordt deze visie, die door een grote aantal exegeten wordt gedeeld, meer en meer ter discussie gesteld. Zo wijst H. Welzen erop dat de oordeelsgedachte, zoals die door Johannes is verwoord, niet ver weg is.¹³ Hij ziet deze terug in de zaligspreking van 7,23, met de mogelijkheid van een eschatologische betekenis van het verbum σκανδαλιζομαι, als ‘ten val

⁸ In onderstaande antwoorden zit een lichte wijziging ten opzichte van RIEMERSMA, *Aan de dode een wonder gedaan*, 128-129.

⁹ F. GODET, *Commentaar op het Evangelie van Lucas*, Utrecht z.j., 345; W. HENDRIKSEN, *The Gospel of Luke* (NTC), Edinburgh 1978, 392-393; J.A. FITZMYER, *The Gospel according to Luke I-IX* (AB 28), New York 1981, 664; D.L. BOCK, *Luke 1:1-9:50* (BECNT), Grand Rapids 2002³, 658; W. BARCLAY, *The Gospel of Luke* (DSBS), Philadelphia 1956², 106, noemt de wrede gevangenschap als aanzet voor ‘tremors in his heart’. Een expliciet verband met Jezus’ uitspraak over ‘loslating van gevangenen’ legt Barclay niet.

¹⁰ A. PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to S. Luke* (ICC), Edinburgh 1977⁵, 202.

¹¹ PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary*, 202; BACON, *The Q Section on John the Baptist*, 40; J. LAMBRECHT, “Zijt Gij de Komende of hebben wij een ander te verwachten?” Jezus en zijn boodschap vandaag, *Collationes* 11 (1981), 130-146, spec. 137.

¹² GODET, *Commentaar*, 419; J.A.T. ROBINSON, *Elijah, John and Jesus: An Essay in Detection*, *NTS* 4 (1957-1958), 263-281, spec. 270; J.F. CRAGHAN, *A Redactional Study of Lk 7,21 in the Light of Dt 19,15*, *CBQ* 29 (1967), 47-61, spec. 60; HENDRIKSEN, *The Gospel of Luke*, 392-393; I.H. MARSHALL, *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek Text* (NIGTC), Exeter 1978, 287; FITZMYER, *The Gospel according to Luke I-IX*, 664; N.A. SCHUMAN, *Een reisverhaal: Leesoefeningen in Lucas*, Den Haag 1981, 67; B. WITHERINGTON, *Jesus and the Baptist: Two of a Kind?* *SBLSPS* 18 (1988), 225-244, spec. 234; D.L. BOCK, *Luke 1:1-9:50* (BECNT), Grand Rapids 2002³, 669; BARCLAY, *The Gospel of Luke*, 107; F. NOËL, *Lucas*, in: E. EYNIKEL e.a. (red.), *Internationaal Commentaar op de Bijbel*, Kampen 2001, 1588-1667, spec. 1619; J. NOLLAND, *Luke 1-9:20* (WBC 35A), Dallas 1989, 330, wijst erop dat het aspect van oordeel in Jezus’ optreden niet afwezig is (6,24-26, 10,13-15); J.B. GREEN, *The Gospel of Luke* (NICNT), Grand Rapids & Cambridge 1997, 295-296; COTTER, “Yes, I Tell You”, 140-141 (met betrekking tot Q 7,18-35); PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary*, 202, zegt dat Johannes zo’n lange voorbereiding voor zijn werk heeft gehad, en zulk overtuigend bewijs ontvangen dat Jezus de messias was, dat een mislukking in zijn geloof verbaast.

¹³ H. WELZEN, *Lucas* (Belichting van het Bijbelboek), 's-Hertogenbosch & Leuven 2011, 110-111.

brengen (actief) of ten val komen (passief, zoals hier), zodat men geen deel heeft aan de uiteindelijke bevrijding'.¹⁴ Probleem is dat de zaligspreking *na* de vraag komt en niet daarvoor. In dat geval zou gezegd kunnen worden dat dit aspect tot op heden misschien mocht ontbreken, maar dat Jezus die gedachte van Johannes nu bijstelt. Daarnaast wijst Welzen op Simeon, die aangeeft dat het optreden van Jezus of velen ten val zal brengen of zal laten ontstaan (2,34). Hiervan geldt dat het om een aankondiging gaat van Simeon, waarvan gezegd zou kunnen worden dat dit aspect tot op heden nog geen uitvoering heeft gekregen.

(5) R. Martínez, die bovenstaande opvatting voor een weinig genuanceerde interpretatie van Johannes' vraag houdt,¹⁵ zet in bij het gegeven dat vanuit vertellersperspectief Jezus de messias is, maar dat de verhaalpersonages deze identificatie nog moeten realiseren. 'Some characters manifest their approval, while others reject him.' Het is binnen dit kader van acceptatie, afwijzing en onzekerheid dat Johannes' vraag zijns zinzies gezien moet worden. De reden van Johannes' vraag is volgens Martínez 'not a revision of a previous identification of Jesus with the Messiah, nor a doubt provoking by an absolute contrast between the expected fiery reformer and Jesus' compassionate ministry'. De vraag moet veeleer worden begrepen als eerste poging, veroorzaakt door Johannes' onwetendheid, om Jezus te identificeren met 'God's eschatological agent'.¹⁶ Martínez biedt geen verklaring voor Johannes' onzekerheid.

(6) Johannes begint enig vermoeden te krijgen dat Jezus diegene is, waarover Johannes eerder gesproken heeft en checkt nu of zijn vermoeden juist is.¹⁷

(7) Er is onduidelijkheid ontstaan doordat Jezus in 7,16 als 'een groot *profeet*' is aangeduid, terwijl Johannes zelf naar aanleiding van de vraag van het volk of hij de *messias* is, sprak over het komen van de sterkere.¹⁸

Ik bepleit een nog weer andere opvatting met betrekking tot Johannes' vraag. Daarvoor vraag ik eerst voor een aantal zaken aandacht:

(a) Van Johannes is bij zijn aankondiging door de bode Gabriël gezegd dat hij in de geest en kracht van *Elia* voor de Heer zou uitgaan (1,17). Het laatste wonder, de dodenopwekking door de Heer, doet sterk denken aan de dodenopwekking door *Elia* (1 Kon. 17,17-24). Zelf plaatste hij zich bij de ontvouwing van zijn programma in de profetische traditie van *Elia* en *Elisa* (4,24-27).

(b) Van Johannes is bij zijn aankondiging door de bode Gabriël gezegd: 'want hij zal *groot* (μέγας) zal zijn voor de Heer' (1,15) en door zijn vader Zacharias: 'En jij, kind, *profeet* (προφήτης) van de Allerhoogste zal je genoemd worden' (1,76). Die twee woorden worden hernomen door de aanwezigen na de dodenopwekking van de zoon van de weduwe, nu van Jezus gezegd: 'Een *groot profeet* (προφήτης μέγας) is onder ons opgewekt' (7,16).

(c) Zacharias kwam na geboorte, besnijdenis en naamgeving van Johannes tot een profetische lofzang, waarmee hij zo begon: 'Gezegend zij de Heer, de God van Israël, omdat

¹⁴ WELZEN, *Lucas*, 111.

¹⁵ R. MARTÍNEZ, *The Question of John the Baptist and Jesus' Indictment of the Religious Leaders: A Critical Analysis of Luke 7:18-35*, Cambridge 2011, 95.

¹⁶ Vgl. J.A. DARR, *On Character Building: The Reader and the Rhetoric of Characterization in Luke-Acts*, Louisville 1992, 76, die de vraag van Johannes houdt voor 'the correct question', respectievelijk 'the appropriate question', omdat 'he does not directly witness what Jesus says and does.' 'He is a paradigm of the "right" kind of Judaism – one that is expectant and open-minded, prepared to recognize and embrace the new agent of God's plan.'

¹⁷ A. LOISY, *L'Évangile selon Luc*, Paris 1924, 660; J.M. CREED, *The Gospel According to St. Luke*, London & New York 1965, 105; J. NOLLAND, *Luke 1-9:20* (WBC 35A), Dallas 1989, 329; F.B. CRADDOCK, *Luke* (Interpretation), Louisville 1990, 99; R.B. VINSON, *Luke* (SHBC 21), Macon 2008, 218.238.

¹⁸ U. BUSSE, *Die Wunder des Propheten Jesus: Die Rezeption, Komposition und Interpretation der Wundertradition im Evangelium des Lukas* (FB 24), Stuttgart 1977, 182; vgl. E.E. ELLIS, *The Gospel of Luke* (NCBC), Grand Rapids & London 1996, 118.

Hij heeft omgezien en verlossing heeft voor zijn volk gebracht (Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ) (1,68). Gelijke woorden uit deze zegening (ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ) worden uitgesproken na de dodenopwekking door Jezus (7,16).

Kortom, over en van Jezus worden dingen gezegd die eerder in het evangelie nu juist heel specifiek aan Johannes toegeschreven zijn: ‘groot’, ‘profeet’, ‘Elia’.

De uitspraak van Johannes in 3,16 kent, als het om de ‘hij’-figuur gaat, verschillende onderdelen. Het eerste aspect (ὁ ἰσχυρότερός μου) wordt zichtbaar in de kracht (δύναμις) die van hem uitgaat en wonderen tot gevolg heeft. Dat zal Johannes er dan ook toe gebracht hebben om hém te duiden als ‘degene die komen zou’ (7,19.20) in aansluiting op ‘doch hij komt die sterker is dan ik ...’ (1,16). Het is de uitvoering van het jesajaanse programma dat Jezus zelf had aangekondigd (4,18-19). Maar het probleem daarvan is dat Jezus dat doet met de suggestie voor de beschouwer dat hij Elia is. En dat is nu net wat van Johannes wordt gezegd: hij zal voor hem uitgaan in de geest en kracht van Elia (1,17). Dus hoe zit dat? Het tweede aspect vindt niet plaats bij Jezus’ doop. Daar gebeurt het omgekeerde: Jezus wordt met de heilige Geest gedoopt, en daarmee voor het programma dat hij zal gaan uitvoeren toegerust. Ik ben van opvatting dat het deze dingen zijn die voor de verwarring zorgen die tot Johannes’ vraag leidt.

3,16	(a) ‘Hij die sterker is dan ik <i>komt</i> (ἔρχεται) (b) ... maar hij zal u dopen met de heilige Geest en met vuur’

(b’) dat toen ook Jezus werd gedoopt ...
en de heilige Geest ..... op hem neerdaalde

3,21-4,30   *Toerusting voor het programma*

3,21-7,17

4,31-7,17   *Uitvoering van het programma*

(a’) ‘Een groot profeet is opgewekt onder ons’

7,19.20	‘Bent ú degene die <i>komen</i> zou (ὁ ἐρχόμενος) of moeten we op een ander wachten?’

ANTWOORD VAN JEZUS

We zagen eerder dat Johannes op de overlegging van het volk of hij de gezalfde is (3,15), geen direct antwoord gaf. Hij antwoordde niet met een simpel ‘ja’ of ‘nee’. Ook Jezus doet dat niet, als Johannes via zijn boden Jezus zijn vraag stelt. Ik merk erbij op dat het antwoord van Jezus niet onmiddellijk volgt op de vraag. De verteller laat namelijk eerst nog horen wat er gebeurde op het moment dat de vraag werd gesteld: ‘Op dat uur genas hij velen van ziekten en plagen en boze geesten en begenadigde vele blinden met zicht’ (7,21).

In zijn antwoord keert Jezus, zo kan de lezer concluderen, terug naar het begin van de perikoop (7,17). Rapporteerden de leerlingen van Johannes over al Jezus’ wonderen (A), hier roept Jezus hen op om alles wat zij zojuist gehoord en gezien hebben (v. 21) aan Johannes te rapporteren (A’). Leidde de rapportage van de wonderen door de leerlingen van Johannes tot

de *vraag* van Johannes, nu moeten de gerapporteerde ‘gelukkige situaties’ als *antwoord* dienen op Johannes’ vraag. Het feit dat Johannes nu een bevestiging krijgt van de eerdere rapportage zou voldoende moeten zijn, gedachtig het principe dat er twee getuigenissen moeten zijn met het oog op ἀσφάλεια (Luc. 1,4; vgl. Hand. 2,36).

Zes groepen gelukkige mensen

Jezus noemt eerst zes situaties van geluk:

blinden hebben zicht, lammen wandelen, melaatsen worden gereinigd
en
doven horen, doden ontwaken, armen ontvangen goed nieuws

Lucas 7,21 roept het jesajaanse (61,1-2) programma van Jezus in herinnering, dat Jezus in de synagoge in Nazaret ontvouwde (4,18-19). Tussen dat *mission statement* en Johannes’ vraag zag de lezer hoe Jezus dat bevrijdingsprogramma stap voor stap realiseerde: lammen wandelen (5,17-26), melaatsen worden gereinigd (5,12-16), doden ontwaken (7,11-17) en armen ontvangen goed nieuws (4,18; 6,20). De tussenliggende zin (7,21) zorgt ervoor dat er nu ook voorbeelden zijn van in het voorafgaande nog niet vertelde wonderen zoals bijvoorbeeld blinden die zicht krijgen.¹⁹

Zevende groep gelukkige mensen

De zaligspreking waarmee het antwoord eindigt, mag op eerste gezicht een *Fremdkörper* lijken. Dat wordt anders, als je het voegwoord καί – ongebruikelijk aan het begin van een makarisme – niet met ‘en, maar met ‘ook’ vertaalt. Dan wordt duidelijk dat het hier om een zevende, gelukkig mens kan gaan: ‘Ook is gelukkig diegene indien hij aan mij geen aanstoot neemt’. Wat blijkt, is dat een ieder (ὅς) in een gelukkige situatie kan komen, maar dan moet hij geen aanstoot aan hem nemen.

9.10 LAATSTE WOORDEN VAN JOHANNES

Na Jezus’ antwoord horen we alleen nog van het weggaan van de boden (7,24a), maar niet meer of ze ook gehoor hebben gegeven aan Jezus’ oproep om Johannes te rapporteren wat zij gezien en gehoord hebben, noch ook hoe Johannes op Jezus’ antwoord gereageerd heeft. Lees je door (9,7-9), dan ontdek je dat het met de vraag ‘Bent ú degene die komen zou of moeten we op een ander wachten?’ om Johannes’ laatste woorden van Johannes in het Lucasevangelie ging!

¹⁹ Later in het evangelie krijgen we nog een verhaal/scène met een blinde die het zicht krijgt (18,35-43).